

AZ INTÉZMÉNYEK SZEREPE A MŰKÖDŐTŐKE-ÁRAMLÁS FÖLDRAJZI ELOSZLÁSÁBAN

BÉNYEI ZSUZSANNA

Összefoglalás

Számos tanulmány vizsgálja a működőtőke-befektetések (FDI) irányát meghatározó tényezőket. Ennek egyik oka az FDI áramlás nagy nagymértékű növekedése a hetvenes évektől kezdve. Azonban az utóbbi években változás figyelhető meg a tőkeáramlás földrajzi eloszlásában. Míg a kilencvenes évek elején a fejlett országokba áramlott a működőtőke közel hetven százaléka, mára ez az arány kevesebb, mint negyven százalék. Felmerül a kérdés, hogy vajon ezek a változó trendek leírhatóak-e az FDI áramlás hagyományos elméleteivel. A hagyományos elméletek mellett egyre inkább elterjedté válik az intézmények vizsgálata. Tanulmányom célja, hogy bemutassam az intézményi tényezők milyen módon befolyásolhatják a befektetők telephely választási döntéseit, mennyire összeegyeztethető ez az intézményi irodalom a korábbi elméletek következtetéseivel.

Kulcsszavak: működőtőke-áramlás, intézményi közgazdaságtan, jogi intézmények, politikai intézmények, informális intézmények

JEL: E02, F21

Institutions and Foreign Direct Investment Flows

Abstract

A number of studies have dealt with the determinants of foreign direct investments (FDI). The reason of this growing interest is that FDI flows have grown almost constantly since the seventies. However, recently there has been a changing trend. While in the 90s, 70 % of the flows went to developed countries, today it is only 40%. One can also observe an increasing role of developing countries. The question is that this change can be explained based on the traditional FDI theories. The answer is that we need new theories too. Institutional economics can help us to understand this changing trend. Institutions can be seen as an immobile location advantage, which can determine FDI flows. The object of this study is to demonstrate the growing importance of institutions in investment decisions.

Keywords: foreign direct investment, institutional economics, legal institutions, political institutions, informal institutions

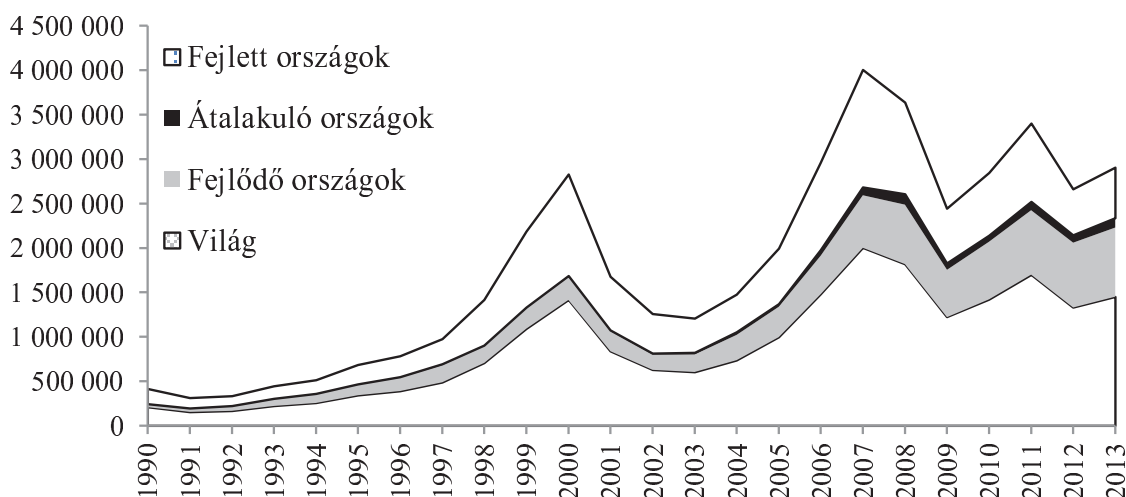
JEL: E02, F21

Bevezetés

Közvetlen külföldi befektetésnek minősül az a hosszú távú befektetés, amely az egyik országban működő vállalatban tartós érdekeltséget és ellenőrzést biztosít egy másik országban működő vállalat számára. Ez a tartós részesedés akkor működőtőke-befektetés, ha meghaladja 10 %-os tulajdoni arányt (KATONA, 2007). A külföldi működőtőke-befektetések (FDI) rohamos növekedését a világ globalizálódásának egyik

mutatójaként tartják számon. Ha megvizsgáljuk a tőkeáramlás hosszútávú adatait, számos érdekes tényezőre figyelhetünk fel (UNCTADSTAT, 2015). Az elemzések azt mutatják, hogy az FDI áramlás a hetvenes évektől indult növekedésnek. Ennek köszönhetően, azóta számos tanulmány született, mely a tőkeáramlás motivációit és hatásait vizsgálta. Láthatjuk továbbá, hogy a működőtőke-áramlás szoros kapcsolatban van a világgazdasági folyamatokkal, hiszen volumene folyamatosan követi a gazdasági ingadozásokat.

Két nagyobb visszaesés figyelhető meg: az első 2000-es évek elején, amikor a világon szinte mindenhol gazdasági lassulás volt jellemző, a második 2007 után, az akkor elterjedő világgazdasági válság következményeként. Ami ennél is érdekesebb képet mutat, az a tőkeáramlás földrajzi eloszlása (1. ábra). Míg a kilencvenes évek elején a fejlett országokba áramlott a működőtőke közel hetven százaléka, mára ez az arány kevesebb, mint negyven százalék. Főként a 2000-es évektől indult meg az arányok változása. Felmerül a kérdés, hogy vajon ezek a változó trendek leírhatóak-e az FDI áramlás hagyományos elméleteivel.

1. ábra: Külföldi működőtőke-beruházások földrajzi eloszlása 1990-2013 (Millió USD)

Forrás: UNCTADstat (2015)

Tanulmányomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy milyen egyéb elméletek magyarázhatják a működőtőke-áramlás trendjében történő változásokat. Kiemelten vizsgálom az intézményi közgazdaságtan elméleteit, azt, hogy milyen intézmények, és milyen irányban befolyásolhatják a tőkeáramlást. Az intézményeken belül meg kell fontos megkülönböztetni a formális és az informális intézmények hatását, elsősorban azért, mert utóbbi igen nehezen változtatható, így hosszútávon befolyásolja egy ország fejlődési lehetőségeit. Célom, hogy a témában folytatott fontosabb empirikus kutatásokat összegezzem, hogy egy átfogó képet kaphassunk az intézmények növekvő szerepéről.

Irodalmi áttekintés

Erdey (2004) a működőtőke-áramlás felgyorsulásának okait a következő öt pontban foglalja össze: a vállalat-specifikus erőforrások nemzetközi mobilitásának megindulása, a

nemzetközi tranzakciók jelentőségének növekedése, szállítási és kommunikációs költségek csökkenése, a helyhez kötött eszközök szerepének növekedése, átfogó kereskedelmi, pénz- és tőkepiaci liberalizáció. Ez alapján megállapítható, hogy változó gazdasági környezetben a tőkeáramlás földrajzi eloszlásában a távolság szerepe már kevésbé jelentős, hiszen az ehhez kapcsolódó költségek egyre csökkennek. Az öt tényező közül jelen tanulmány témája szempontjából kiemelten fontos a helyhez kötött (helyspecifikus) tulajdonságok szerepének növekedése, hiszen ez nagymértékben befolyásolja egy vállalt befektetési döntését. Ezen előnyök szerepét emeli ki Dunning eklektikus elmélete (OLI paradigma) is. A széles körben alkalmazott és elfogadott modell kimondja, hogy a stratégiai előny, mely szükséges a működőtőke-befektetés létrejöttéhez három forrásból származhat: a befektetéshez rendelkezni kell tulajdonspecifikus (O), helyspecifikus (L) és internalizációs (I) előnnyel (SZANYI, 1997). *Dunning (2001)* szerint bármely tényező lehet lokális előny, mely hatással van egy új termelési egység létrehozásának profitabilitására a befogadó országban.

Hagyományos helyspecifikus előnyök

A hagyományos tőkevonzó tényezők közül kiemelhető a befogadó ország piacának mérete és növekedése. A korai években a működőtőke befektetések egyik fő motivációja a kereskedelmi korlátok elkerülése volt. Számos országban alkalmaztak protekcionista intézkedéseket, melyek akadályozták az adott országba való exportot, így egyre elterjedtebbé vált az úgynevezett „vámelkerülő” befektetés. Így a vállalat megjelenhetett az adott ország piacán, anélkül, hogy exportálnia kellett volna (BLONIGEN, 2005). Ebben a helyzetben, elsősorban a piac mérete lehetett annyira vonzó tényező, hogy a vámokat megkerülve mégis a piacra kerüljön a vállalat. Így a piac nagysága a kezdetektől fogva fontos meghatározója annak, hogy milyen országokba áramlik a működőtőke, bár jelentősége egyre csökken (NUNNENKAMP, 2002). Ennek egyik oka a megnyilvánuló globalizációs folyamatokra vezethető vissza, hiszen az utóbbi évtizedekben végbement a legtöbb országban a kereskedelem nagyfokú liberalizációja.

Ezzel egy időben, a növekvő tőkeáramlás hatására, az országok egyre inkább kezdték felismerni az FDI pozitív hatásait. A befogadó országban a tőkebeáramlás hatására bővíthetnek a finanszírozási források, javulhat az ország nemzetközi kereskedelmi pozíciója, nőhet a foglalkoztatottság és a befektetés elősegítheti a gazdasági fejlődést. Ez utóbbihoz hozzájárul, hogy a betelepülő vállalat a beszállítói és a hazai vállalatok között is élénkítheti a versenyt, mely hatékonyabb termelésre ösztönöz. Legfontosabb hatása azonban a technológia átadásában lehet, azonban ehhez már a befogadó országnak megfelelő adottságokkal kell rendelkeznie (KATONA, 2007).

A befektetők célja, hogy a saját mobil eszközeiket megpróbálják a lehető leghatékonyabban kombinálni az adott ország immobil tényezőivel (NUNNENKAMP, 2002). A vállalatok a befektetési környezetet értékelik, ezért kell valami, ami az adott országot kiemeli a többi lehetséges célország közül, például egyre fontosabbá vált az ország infrastruktúrájának minősége, a humántőke fejlettsége. Azonban ezen tényezők mellett egyre jelentősebb lett az ország makropolitikája is.

Dunning (1993) szerint a tőkebefektetések négy motivációját különíthetjük el: erőforrásszerző (pl. természeti erőforrások, munkaerő), piacorientált (pl. piac mérete, partnerek követése), hatékonyságnövelő (pl. tényező-ellátottság különbségei) és

stratégiai előnyszerző (hosszútávú célok érdekében). Megállapítható, hogy a kilencvenes évekre a piac és erőforrásszerző befektetések jelentősége csökkent, és egyre inkább a hatékonyságbeli különbségekre koncentrálnak a vállalatok (DUNNING, 2001). Erre a következtetésre jut Nunnenkamp (2002) is, aki összefoglalta a motivációs tényezőkkel foglalkozó irodalmakat a kilencvenes évekből, és megállapította, hogy a korai években a befektetések fontos alapja például a piac mérete, azonban az idő előrehaladtával ezen tényezők fontossága csökkent.

Az intézményi fejlettség, mint helyspecifikus előny

Az intézmények emberek által létrehozott korlátok, melyek a politikai, gazdasági és társadalmi interakciókat formálják. A többi korláttal együtt alakítják ki a választási lehetőségeket, így meghatározzák a tranzakciós és termelési költségeket így a profitabilitást és a kapcsolatok kivitelezhetőségét a gazdasági tevékenység során. Az intézmények biztosítják a gazdasági ösztönzési struktúráját, alakítják a gazdasági változás irányát (NORTH, 1993). Az új intézményi közgazdaságtan szerint az intézményeknek három fő funkciójuk van: visszaszorítják a tranzakciós költségeket, megfogalmazzák és betartatják a tulajdonjogi szabályokat, valamint meghatározzák a verseny szintjét azzal, hogy definiálják a piacra lépés szabályait (DUMLUDAG ET AL, 2005:5).

Megvizsgálva Dunning korábban említett eklektikus elméletét (OLI), az látható, hogy az intézmények a három előny közül mindegyikben megjelenhetnek, tehát egyértelműen szerepet játszanak a nemzetközi tevékenység terjedésében (DUNNING-LUNDAN, 2008). Az internalizációs előny mikro-, vállalati szintű elemzést igényel. Létezhetnek hatékony szervezeti formák, olyanok, amelyek képesek a külföldi terjeszkedésre. A tulajdonosi előnyt meghatározó intézményeket összefoglalóan Dunning-Lundan (2008) szervezeti kultúrának (corporate culture) nevezi. Ez lehet K+F funkcióból vagy akár hálózati szövetségekből adódó is. Ide tartozik minden intézményi struktúra, ami speciálisan jellemző a vállalatra. Ami pedig a leginkább egyértelmű, az az intézmények befektetési hely kiválasztásában betöltött szerepe, hiszen az intézményrendszer olyan immobil tényező, mely befolyásolja a vállalatok működésének kereteit, a tranzakciós, működési és innovációs költségeit. Ezen túl meghatározhatja a piacra való belépés, a piacon való túlélés, és az esetleges külföldi terjeszkedés lehetőségeit. (BEVAN et al, 2004). Emellett a megfelelően működő intézmények csökkentik a kormányok opportunistá viselkedésének lehetőségeit, megmutatják az országok elkötelezettségét a koordináció és végrehajtás tökéletesítése felé (MUDAMBI-NAVARRA, 2002). Az intézményrendszer követően is hat a működőtőke beáramlásra, hiszen a rossz intézmények rossz infrastruktúrát eredményezhetnek, mely jelentős akadály lehet a tőke beáramlása előtt (BLONIGEN, 2005).

A tőkeáramlás földrajzi elosztása szempontjából három fő ország csoport emelhető ki: fejlődő, átalakuló és fejlett országok. A fejlődő országok esetében kiemelten fontos lehet a működőtőke bevonása, hisz ezáltal bekapcsolódhatnak a világszerte folyó folyamatokba, mely megteremtheti felzárkózásuk alapját. A működőtőke áramlási adatok azt jelzik, hogy továbbra is nagyon elmaradott Afrika területe, illetve nagyon előkelő helyen van a tőkeáramlás szempontjából Dél-Ázsia néhány országa (UNCTADSTAT, 2015).

Az átalakuló országok a korábbi szocialista tulajdoni rendszer felől mozdulnak el a magántulajdon elterjedése felé, valamint a tervgazdaság és a központi irányítás felől a piaci allokáció felé. Ezen országok vizsgálata különösen érdekes terepet nyújt az intézményi közgazdaságtan kutatói számára, hiszen intézményrendszerük a kilencvenes évek alatt teljesen átalakult. Az évtized elején jellemező volt ezekre az államokra az átláthatatlan jogi rendszer és szabályozási keret, a gyenge intézmények és a magas korrupció nagymértékben emelte a tranzakciós költségeket (BEVAN et al, 2004).

A fejlett országok vizsgálata azt mutatja, hogy a működőtőke kiáramlás nagy része ezekből az országokból történik, illetve fogadó országgént is hagyományosan nagy szerepük van (UNCTADSTAT, 2015).

Számos empirikus vizsgálat született az utóbbi években, mely megpróbálta bemutatni az intézmények és a korábbi, hagyományos elméletek változó szerepét a működőtőke-áramlás tekintetében. (1. táblázat)

1. táblázat: A működőtőke-áramlást meghatározó tényezők

Hagyományos FDI elméletekhez kapcsolódó mutatók	Makropolitikai változók	Intézményi változók
pl.: Piac mérete (GDP/fő, GNP/fő) Infrastruktúra fejlettsége (úthálózat, telefonvezetékek hossza) Humán tőke minősége (olvasni tudók száma, iskolázottság)	pl: Fiskális politika (Pl. költségvetési hiány, adózás mértéke) Monetáris politika (infláció nagysága) Kereskedelem politika (külkereskedelem a GDP %-ban, vámok, kvóták nagysága)	a) Politikai változók: Politikai stabilitás, demokrácia (demokratikus elszámoltathatóság), kormányzati beavatkozás szintje és hatékonysága
		b) Vállalatok működését közvetlenül befolyásoló (szabályozási) változók: Bürokrácia minősége, korrupció szintje, különböző szabályozási területek (pl. eü-i előírások, fogyasztóvédelem, munkavédelmi törvények)
		c) Jogrendszerrel kapcsolatos változók: Tulajdonjog védelme, szerződések kikényszeríthetősége, jogállamiság erőssége, bíróság szerepének tisztázása, jogrendszer kiterjedése és hatékonysága, közrend védelme

Forrás: saját összeállítás (BEVAN et al 2004, BUSSE-HEFEKER 2007, DUMLUDAG et al 2005, KINOSHITA-CAMPOS 2003, MUDAMBI-NAVARRA 2002)

A működőtőke beáramlást a piac mérete (ehhez használt mutató a GDP/fő, GNP) az infrastruktúra fejlettsége (úthálózat hossza, telefonvezetékek), az ország általános fejlettsége, jövőbeni kilátásai (GDP növekedése), humán tőke minősége (HDI, olvasni tudók száma) illetve a munkaerő költsége (reálbérek) határozza meg a klasszikus elméletek szerint. Ezek a mutatók kétféleképpen szerepelnek a vizsgálatokban. A

konkrétan az intézményekkel foglalkozó tanulmányok között kontroll változóként tekintenek a hagyományos elméletek mutatóira. Ennek oka, hogy azok a tanulmányok, melyek az intézményekre helyezik a hangsúlyt, megpróbálják kiszűrni az egyéb tényezőket, így a piac méretének hatását. Egyes tanulmányok viszont a működőtőke-áramlás modellezésében magyarázó változóként használják ezeket a mutatókat, hogy bemutassák, más független változókkal – például intézmények – együtt, milyen magyarázó hatással bírnak.

A vizsgált adatok másik fontos csoportját a makropolitikai változók alkotják. Ebbe a csoportba elsősorban a kormányzati intézkedések és a kormányzati politikák, fiskális, monetáris, kereskedelempolitikák tartoznak, melyek mérésére, minőségének meghatározására az infláció nagyságát (monetáris politika), a költségvetési hiányt, az adózás mértékét (fiskális politika), a kereskedelem és tőkeáramlás liberalizáltságát (külkereskedelem a GDP százalékában, vámok illetve kvóták nagysága), használták. Az említett makropolitikai változókat a hagyományos modellek mutatóihoz képest könnyebb változtatni, a beavatkozás tehát a működőtőke bevonása érdekében egyszerűbb lehet ezeken a területeken.

A harmadik csoportot képezik az intézményi változók, melyek szintén igen változatosak. Bloningen (2005) szerint a szerepük kétségkívül fontos, azonban számos nehézséggel kell szembenéznünk a vizsgálatuk során. Felmerül a kérdés, hogy hogyan mérhető az intézményi fejlettség. A vizsgált tanulmányok leggyakrabban egy kompozit mutatót képeztek, melyet elneveztek „intézményi fejlettség” mutatónak, így az eredményei attól függően változhatnak, hogy milyen adatokat vettek bele a kompozit mutatóba. Ezzel az országok közötti összehasonlítás is megkérdőjeleződhet. Ezért érdemes külön csoportosítva is megvizsgálnunk az intézményeket. A tanulmányok alapján, három fő csoport különíthető el: politikai változók, a vállalatok működését meghatározó (szabályozási), illetve jogrendszerrel kapcsolatos változók.

A korai években, az első vizsgálatokban, még a politikai változókon volt a hangsúly, elsősorban a politikai stabilitás, a demokrácia (demokratikus elszámoltathatóság), a kormányzati beavatkozás szintje és hatékonysága a kiemelhető. Ilyen mutatónak számítanak a Freedom House indexei (politikai jogok, polgári jogok, sajtószabadság) (POURNARAKIS-VARSAKELIS, 2004). Az országba betelepülő vállalatok számára ezek fontos tényezők lehetnek, hiszen meghatározzák a működésük kereteit, azt, hogy mennyire számíthatnak váratlan kormányzati lépésekre, esetleges belső konfliktusokra. A második csoport, melybe a vállalatok működését közvetlenebbül meghatározó mutatók sorolhatók. A működés és az alapítás költségeit határozza meg a bürokrácia minősége, a korrupció szintje, a különböző szabályozási területek erőssége (eü-i előírások, fogyasztóvédelem, munka jogi törvények), az ügyintézés hatékonysága. Ezekhez a mutatókhoz jó támpontot adhat a Világbank Doing Business adatbázisa. Ide sorolhatók a Kaufmann és munkatársai (1999) által megalkotott indexek, melyek a kormányzat viselkedésének hatékonyságát mérik. Hat mutató különíthető el: szabályozási korlátok, elszámoltathatóság, kormányzat hatékonysága, politikai instabilitás, korrupció hiánya, jogállamiság. Még ide sorolható a gazdasági környezetet, a pénzügyi rendszer és a magánszféra fejlettségét is.

Az utolsó csoport – talán az egyik legfontosabb – a jogrendszer fejlettsége. Itt elsőként fontos kiemelni a tulajdonjogok védelmét, hiszen a befektetők nem fognak egy olyan

országot választani, ahol fennáll a veszélye a tulajdonuk kisajátításának, ahol nem tisztázott a szerződések végrehajtása. Tehát fontos a jogállamiság erőssége, a bíróság szerepének tisztázása, a szerződések kikényszeríthetősége, a viták megoldásának hatékonysága, a jogrendszer kiterjedése és hatékonysága, a közrend védelme.

Az informális intézmények szerepe

Egy kevésbé kutatott téma az informális intézmények és a működőtőke-áramlás kapcsolata. Csupán néhány empirikus vizsgálat történt ezen a területen, de ezek alapján megállapíthatjuk, hogy az informális intézmények kétféle módon hatnak a működőtőke beáramlásra. Egyrészt befolyásolják a formális intézményeket, így e módon közvetetten, valamint közvetlenül is megnyilvánulhat a hatásuk (HELMKE-LEVITSKY, 2003, HITT-FRANKLIN-ZHU, 2006, KOGUT-SINGH, 2003, SEYOUM, 2011, TABELLINI, 2005).

Seyoum (2011) definiálása szerint az informális intézmények a társadalom által elfogadott értékek, melyek általában íratlanok. Elsősorban abban különböznek a formálisaktól, hogy a terjedésük és kikényszeríthetőségük kívül esik a hivatalos csatornákon. Míg a formális intézmények centralizáltan jelennek meg, addig az informálisak az emberek közötti kapcsolatokban (WILLIAMSON, 2009). Szerepük nagyon fontos, mivel egyfajta korlátot képeznek az írott szabályoknak. Azok csak akkor lehetnek hatékonyak, ha megfelelően illeszkednek, beágyazódnak az informális környezetbe.

Összegzés

Az eddigiek alapján belátható, hogy az intézmények fontos szerepet játszhatnak a működőtőke vonzása szempontjából. Minden tanulmány erős pozitív kapcsolatot talált az intézmények fejlettsége és a beáramló működőtőke között. Azonban, a kérdés továbbra is fennáll, hogy vajon a földrajzi eloszlásban mutatkozó változó trendeket is magyarázzák-e. A vizsgált tanulmányok empirikus eredményei erre engednek következtetni. Több tanulmány is kiemelte, hogy a külpiaci liberalizációnak van a legerősebb kapcsolata a tőkebeáramlással (BEVAN et al, 2004, KINOSHITA-CAMPOS, 2003, BUSSE-HEFEKER, 2007). Ez azt jelenti, hogy egy ország minél inkább nyitottabb, annál több tőkét vonz. A fenti állítás azt mutatja, hogy a „vámelkerülő” FDI jelentősége csökken, és emellett azt a hipotézist is alátámasztja, hogy a piac mérete már nem elsődleges, tehát a hagyományos elméletek jelentősége egyre csökken. Egy befektető már nem csak a befogadó országban, hanem a szomszédos országokban is megjelenhet. Fontos megállapítás, hogy a hagyományos elméletek csökkenő szerepét egyre inkább az intézményi mutatók veszik át. Azért fontos kiemelni, hogy a makropolitikának továbbra is erős hatása van, hiszen a hatékonyság kihat akár az intézmények minőségére is (AZAM et al, 2011). Az intézményi változókon belül legfontosabbnak a tulajdonjogok védelmét találták, de fontos emellett még a szerződések kikényszeríthetősége és a kormányzat stabilitása.

Összességében elmondható, hogy a tőkeáramlás földrajzi eloszlásában az utóbbi évtizedekben változó trendek mutatkoznak meg. A vizsgált tanulmányok alapján ez részben magyarázható a befektetők motivációinak változásával. A működőtőke-áramlás korai éveiben, a hagyományos elméletek megfelelő magyarázóerővel bírtak, azonban mostanában ez a hatás nem egyértelmű. Ezért a tőkeáramlással foglalkozó kutatók újabb

és újabb motivációs tényezők után kutattak. Egy lehetséges út az intézményi közgazdaságtan elmélete lehet. A vállalatok számára nem elég mára, hogy egy nagyobb piacra bekerüljenek, fontossá vált, hogy onnan hatékonyan és nyitottan tudjanak működni. Mivel az intézmények nagymértékben meghatározzák az adott országban működő vállalatok költségeit, és működési lehetőségeit, egyértelmű, hogy a külföldi befektetőket is befolyásolják. A fejlődő országok intézményrendszerének javulása ezáltal hozzájárulhat, hogy egyre vonzóbb célpontot jelentenek a működőtőke-áramlás szempontjából. A vizsgált tanulmányok is azt állítást támasztják alá, hogy a hagyományos tőkevonzó tényezők szerepe egyre csökken, míg az intézmények egyre fontosabbá válnak.

Hivatkozott források

- [1.] Azam, M. - Khan, H. - Hunjra, I. - Ahmand, M. (2011): „Institutional and Macro Economic Policy Factors on Foreign Direct Investment: South Asian Countries Case” *African Journal of Business Management* 5. (11) pp. 4306-4313
- [2.] Bevan, A. - Estrin, S. - Meyer, K. (2004): Foreign Investment Location and Institutional Development in Transition Economics. *International Business Review*, Elsevier, 13. (1) pp. 43-64.
- [3.] Busse, M - Hefeker, C. (2007): „Political Risk, Institutions and Foreign Direct Investment” *European Journal of Political Economy* 23. (2) pp. 397-415.
- [4.] Blonigen, B. A. (2005): A review of the empirical literature on FDI determinants. *Atlantic Economic Journal*, 33. (12) pp. 383-403.
- [5.] Dumludag, D. - Saridogan, E. - Kurt, S. (2005): Determinants of Foreign Direct Investment: an Institutional Approach. Working paper. http://www.ekh.lu.se/ehes/paper/devrim_dumludag_EHES2007_paper.pdf
- [6.] Dunning, J. H. (1993): *Multinational enterprises and the global economy*. Wokingham, Addison-Wesley, pp. 687.
- [7.] Dunning, J. (2001): The Eclectic (OLI) Paradigm of International Production: Past, Present and Future. *International Journal of the Economic of Business*, 8. (2) pp. 173-190.
- [8.] Dunning, J. – Lundan, S. M. (2008): „Institutions and the OLI paradigm of the multinational enterprise” *Asian Pacific Journal of Management* 25. (4) pp. 573-593.
- [9.] Erdey L. (2004): A működőtőke-áramlás a telephelyválasztás elméletének tükrében. *Közgazdasági Szemle*, 51. évf., 5. sz., 472-494. o.
- [10.] Helmke, G. – Levitsky, S. (2003): Informal institutions and comparative politics: a research agenda. Kellogg Institute for International Studies, Working Paper No. 307. <http://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/307.pdf>
- [11.] Hitt, M. A. – Franklin, V. – Zhu, H. (2006): Culture, Institutions and international Strategy. *Journal of International Management*, 12. (2) pp. 222-234.
- [12.] Katona K. (2007): Vonzások és választások a tőkepiacon. A külföldi működőtőke-befektetések elmélete és szerepe a magyarországi gazdasági átalakulásban. Budapest, Gondolat Kiadó, 244. o.
- [13.] Kaufmann, D. – Kraay, A. – Zoido-Lobaton, P. (1999): „Aggregating Governance Indicators” *Policy Research Working Paper*. World Bank
- [14.] Kogut, B. – Singh, H.(1988): The effect of national culture on the choice of entry mode. *Journal of International Business Studies*. 19. (3) pp. 411-432.
- [15.] Kinoshita, Y. – Campos, N. F. (2003): „Why does FDI Go Where it Goes? Nes Evidence from the Transition Economies” IMF Working Papers No. 03/228.

-
- [16.] Mudambi, R. – Navarra, P. (2002): „Institutions and Internation Business: a Theoretical Overview” International Business Review 11. (6) pp. 635-646.
- [17.] North, D. C. (1990): Institutions, Institutional Change and Economical Performance. Cambridge: Cambridge University Press.
- [18.] Nunnenkamp, P. (2002): Determinants of FDI in developing countries: has globalization changed the rules of the game? Kiel Working Paper No. 1122.
<http://www.econstor.eu/bitstream/10419/2797/1/352635657.pdf>
- [19.] Pournarakis, M. - Varsakelis, N (2004): „Institutions, internalization and FDI the case of economies in transition” Transnational Corporations 13. (2) pp. 77-94.
- [20.] Seyoum, B. (2011): Informal Institutions and Foreign Direct Investment. Journal of Economic Issues, 45. (4) pp. 917-941.
- [21.] Tabellini, G. (2005): Culture and Institutions: Economic Development in the Regions of Europe. CESinfo Working Paper No. 1492.
- [22.] UNCTADstat (2015): Inward and outward foreign direct investment flows. United Nations.
<http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=88>
Letöltés ideje: 2015. február 10.
- [23.] Williamson, C. R. (2009): Informal Institutions Rule: Institutional Arrangements and economic performance. Public Choice, 139. (3) pp. 71-387.

Szerző:**Bényei Zsuzsanna**

egyetemi tanársegéd

Debreceni Egyetem

Gazdaságtudományi Kar

benei.zsuzsanna@econ.unideb.hu

